(905)

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

समास

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

शब्दभेदो

स्वस्तिश्रीगणेशायनमः॥ ॥प्रबोधमाधानुमश्रणविकानांकृपामुपेत्यापिसतांकवीनाम्॥ रुतोमयारूपम
वाप्यशब्दभेदप्रकाशोयंविलवाऽत्मबार्थः॥१॥ विद्यादगारमागारमपगामापगामपि॥ अरतिमारतिमथोअ
मभामःप्रकीर्त्तिकः॥२॥ भवेदनर्षज्ञामर्षोप्यंकुरोंकूरस्यच॥ अन्तरिक्षमन्तरीक्षमगस्त्योगस्तिरेचच॥३॥
अटरूषश्चाटरूषोवज्रपायोवज्रपस्यच॥ प्रतिज्ञपापःप्रतीज्ञपायोभल्लूकोभल्लुरेचच॥४॥ उत्सूकमल्मुकंप्राहुः
शंबूकमपिशंबुकम्॥ जतुकास्याज्जतूकापिमसूरोमसुरोमतः॥५॥ वास्तूकश्चापिवास्तूकंदेवकीदैवकीतिच॥ पो
तिषंजपोतिषंचापिछेवनंछीवनंतथा॥६॥ सूत्रामापिचसूत्रामाहनूमान्हनुमानपि॥ उषणोस्राडूषणंचभवेदुषरमू
षरम्॥७॥ वंधूरंबंधुरंवस्याद्धूरीकृतमुरीकृतम्॥ वाहिकंचापिवाहीकंगांगेयंवंगणिरंवंतथा॥८॥ उशीनूवाननन्दा
वनंनांन्दापिशंकीर्त्तिता॥ चरणालोपिचचारणालोवारालोपिवदान्यवत्॥९॥ हालाहलंहालहलंवदंतपिहा
लाहलम्॥ हारुलश्चहलालश्चहलश्चभल्लुकेच॥१०॥ प्रक्काणःप्रक्कणश्चापिग्रामाकूःग्रामकोपिच॥
सहचरःसाहचरःस्फटिकःस्फाटिकस्तथा॥११॥ गंधर्वोपिचगांधर्वश्चरश्चामस्तथा॥ चोरश्चोरश्चदुश्चादुश्चो

रामः

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

तम्॥२३॥ श्रोत्रीयमपि नो रन्ध्रे छेऽप्येछोपि दृश्यते॥ सोदान्वी चसुदान्वी चसोदामन्यपि दृश्यते॥२४॥ज
ठोजगरोपि स्यान्नि मेषोनिमिषोपि च॥ वृकोवकश्चकृकलेमदनोमलयोद्भवे॥२५॥ आरग्वधोरग्यधोवरु
रुकक्षुरकावपि॥ पलंपलिक्ष्वसरयूःसरयुश्चनिगद्यते॥२६॥ नीलंगरपिनीलांगरीश्वरीचेश्वरेपिच॥
तपिंछतापिछोचेवत्रपुमेन्नपुंसकेतथा॥२७॥ हरिद्रोपिचहरिणःपरभृत्पर्भृनासत्॥ चालुकाचालिकावा
पिदोर्दोषापिभुजाभुजः॥२८॥ वेत्रंचवेतसासार्द्रमेधमाङ्स्तंथैवसा॥ वाङ्मात्रान्त्यान्तरहासंध्यास्यात्सा
धिनासह॥२९॥ भगिनीवापिभग्नीचजङ्घरीरुरुरीविदुः॥ संवत्सरंसंवरणंतनुनीतरणीतथा॥३०॥
प्रमदावनप्रमदनंत्रवरणंपरिकीर्त्तितम्॥ खरुलिकाखुरलिकावज्रंवज्रोशनिस्तथा॥३१॥ श्लिलंश्छिन्नो
नीछन्नंभवेदुच्छिलंतथा॥ आश्रीरपिहरिद्दृष्टायोलक्ष्मिलक्ष्मीहरिप्रिया॥३२॥ कमुदंकमुदंवापियोषि
स्याद्योषितासह॥ तमस्तमिस्रमप्योकंरजसावरजःसमम्॥३३॥ जलूकाक्रूरलोकाभिःकथितोवंज
लौकसः॥ दिवादिवकथितोपर्वसप्तपर्वदासह॥३४॥ वर्षाभूर्वार्षिकंभिल्लंहविर्वाहिरुदीरितम्॥ तर्षपःसा
त्सरिषपःकर्षस्यात्करिषेणच॥३५॥ मारिषोमार्षतंतन्तुकृत्पक्षेपक्षीण्यवच॥ हारितोहरितोपिस्यात्तनिष

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

नंवेलंवसुश्वमूः ॥१२॥ वश्चुश्वश्चुस्तलस्तालःशावलःशावलस्तथा ॥ धम्पाकसपिधान्याकंशुतकं
योतकंतथा ॥१३॥ कवाटश्वकपाटश्वकविलंकविलंतथा ॥ करवालःकरपालोवनियकवनीपको
॥१४॥ सायंसायोभवेत्कोद्रेकोयःओजवशुरुवन्न ॥ भाविकंभविकंवापिमुषलंमुशलंतथा ॥ वेसवे
शुश्वकथितोवुधोपिस्याद्वुशस्तथा ॥ स्याद्वुजंकुनुषासोदंजरसंवजरंविदुः ॥१६॥ सूकरःशूकरोपिस्या
त्सगालश्वभ्रगालधन ॥ सूरःशूरश्चकथितःकलसःकन्नरोपिच ॥१७॥ सूनासीरःशुनासीरोनारायण
नरायणो ॥ यातुधान्योजातुधान्योलक्ष्मणोलक्ष्मरणोपिच ॥१८॥ श्वासुरःश्वसुरोपिस्याच्चरित्रंचरितं
तथा ॥ पारंपारंवासावासकःक्रिमिणाकृतिः ॥१९॥ त्रिफलात्रिफलाचापिकृशराकृसराचिच ॥ भवे
छुष्टिस्तथाविष्टिःप्रियालस्यात्प्रियालवन्न ॥२०॥ कलाटीनःकराटीनोवडिशोवलिशोपिच ॥ संकरः
शंकरोपिस्यात्फलोमुफलोपिच ॥२१॥ मेफरोमुफरश्चापिमकटंमुकुटंविदुः ॥ सुकृतंसूकृतंवापि
वल्कंवूलंकथा ॥२२॥ कलिःकलोपिस्यात्सरेतःप्रेतउच्यते ॥ किमीरोपिचकीमीरोहायनंहयनंस्म

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

क्षिविक्षेपयोः॥३६॥तुपरक्तरवेरप्यस्तुपरःकूपरस्तथा॥उत्तमोनुत्तमोप्यस्यादस्तेस्यादस्तनम्॥३७॥
उदरेचानुदारःस्यादुदयेचानुदग्रवत्॥कोकोरुःकोकणश्चापिलिहिरोमहिरस्तथा॥३८॥महिलायां
महेलापिमहन्नास्यान्महेलिका॥छेदस्छकश्छेकालोविदग्धोछेकिलोपिच॥३९॥गुग्गुलौगु
ग्गुलोपिस्याद्गुग्गुलोहिंगुलान्तथा॥मंदिरेमन्दिरापिस्याद्वीर्येवीर्यापिकथ्यते॥४०॥अक्तेप्यवालेचावाल
मुदकेस्यादुदंसमं॥दुष्टभेदेशठतरुःशातस्त्वनिगद्यते॥४१॥इकइंकारादेंकारणाभवंत्यपिहकारावत्
पतंगमपिपत्रांगेकुट्टालःस्याकुटालवत्॥४२॥मातृबंधाभिधेयाकेत्रीहात्रीरागतेपिच॥फेणीफणी
स्तभार्याहोकरिणेकरिणीतिच॥४३॥धात्रीधरयित्रीचतरंगिणीनारंगीतथा॥कन्याकुब्जेकान्यकु
ब्जेकोशलोत्तरकोशला॥४४॥वाराणसीत्वपिप्रोक्तावाराणस्यौनिवंतथा॥नामलिंगानुशासनं
गोप्तुंगुप्तस्त्वपि॥४५॥अंतस्थीययकारस्तुयवनस्तुकथ्यते॥तंत्रवायसवायेपितंत्रादित्वंचहृद्यते

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

॥४८॥ एवमन्येपिचार्थादावूह्यावर्णाःप्रयोगतः॥ मूर्द्धरेफादयोज्ञेयाअंगोभंगभयादिह॥४७॥ छन्दोभिश्चयदङ्गोक्तंतज्जःस्यात्कलाजवत्॥ इत्यादिरर्त्तिपीडायांधनुःकोट्यामपीष्यते॥४८॥ एतोमध्यवर्गीयौवेदूर्ध्वमाणिद्वयाद्वलेा॥ नालव्यमभ्रोदन्तुदूदोवृकावत॥४९॥ यवाश्चाश्चभवान्याश्चश्चाश्चरणेमाणिमध्यवः॥ शफेरवर्कवर्गीयंक्षकारश्चक्षुरक्षके॥५०॥ नापितस्योपकरणेक्षयसंयोगइष्यते॥ अव्ययानव्ययंरात्रौदोषाद्यदःप्रचक्षते॥५१॥ शायोभवेज्ञःप्रज्ञप्रयोगाज्ञाणिज्ञोद्वाररणेप्रतीताः॥ रूपादिभेदेपिविचारणेभुविचक्षणोनिश्चयतामुपेति॥५२॥ क्वचिन्मात्राकृतोभेदःक्वचिद्वर्णकृतोभवेत्॥ क्वचिदर्थान्तरोद्वेरवाक्वचिन्नानाविधःक्वचित्॥५३॥ जाग्रार्च्चियस्येषमनःसरोजेसरवश्यदार्थविवर्त्तनेशः॥ निजप्रयोगार्पितकामचारःपरप्रयोगार्थविचारदक्षः॥५४॥ ॥इतिश्रीपरुषोत्तमदेवकृतःशब्दभेदप्रकाशःसमाप्तः॥ शुभम्॥ ॥छ॥

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

कमलंमुखम् चतुर्थीबहुव्रीहिर्यथा उपनीतंभोजनंयस्मैसः उपनीतभोजनः उपहृतःपशुर्यस्मैसःउपहृत
पशुरुक्तः पंचमीबहुव्रीहिर्यथा निष्क्रान्तोजनोयस्मात्सः निष्क्रान्तजनो ग्रामः उद्धृतौदनंयस्याः
साऽपक्वतोदनास्थाली षष्ठीबहुव्रीहिर्यथा शूकःपटोयस्यासःशूकपटोद्विजन्मा एकेनगरेणयोस्तौ
एकनगरेपुरुषौ लक्षणाःअनुजोयस्मात्सः लक्षणानुजोरामश्चन्द्रः संकर्षणाः अग्रजोयस्मात्सः संकर्षणा
ग्रजःकृष्णः नास्तिभद्रंयस्यासअभद्रस्तु उच्चैःशिरांसियेषांतेउच्चैःशिरसोमहान्तः शोभनामेधायस्य
सःसुमेधाः जातंवेदाः सर्ववेदाः मेधावेदश्चेद्वेषुसकारान्तोभवतः सहस्रंमुखानोयस्मात्सः सहस्रमुखो म
हान्तऽक्षराणोयस्मात्सःमहोक्षः उद्गतौवत्सौयस्मात्सउद्वत्सोनः अन्तर्लोमंवहिर्लोमः। उक्षत्नोमश्च
कैरकाः दीर्घेसक्थिनीयस्मात्सः दीर्घसक्थः पुंडरीकेइवाक्षिणीयस्मात्सःपुंडरीकाक्षः सहस्रंअक्षीणियस्मात्सः
सहस्राक्षःइंद्रः पद्मंनाभौयस्मात्सः पद्मनाभः सक्थ्नोरभिन्नाःकैरकाः सहस्रंशीर्षाणियस्मात्सः सहस्र
शीर्षाक्षोः सहस्रंपादायस्मात्सः सहस्रपात्तथा सुंदराणिअंगानियस्याःसासुंदरांगी शोभनंगात्रंयस्याः रामः

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

॥४८॥ एवमन्येपिचार्हादावृच्यावर्णाःप्रयोगतः॥ मूर्द्धरेफादयोज्ञेयाअंगोभंगभयादिह॥४७॥ छन्दोभिश्चयथायोगं
कल्पजःस्यात्कलाजवत्॥ इत्यादिरार्त्तिपीडायांधनुःकोट्यामपीष्यते॥४८॥ एतोमध्यवर्गीयौवेदूर्ध्वमाणिश्च
द्वलो॥ नालव्यमध्योश्चदन्तुद्भ्रश्चदोवृकावत॥४९॥ यवाभ्याञ्चभवान्याञ्चश्चावणोमाणिमध्यवः॥ शफेरुक
वर्गीयंक्षकारश्चक्षुरप्रके॥५०॥ नापितस्योपकरणेक्षयसंयोगइष्यते॥ अभ्यानन्यंरात्रौदोषाद्यदःप्रच
क्षते॥५१॥ श्रायोभवेत्प्रजुरप्रयोगाश्राणिजनोदारणेप्रतीतौ॥ रूपादिभेदेपिविचारणेषुविचक्षणोनि
श्चयतामुपेति॥५२॥ क्वचिन्मात्राकृतोभेदःक्वचिद्वर्णकृतोत्रव॥ क्वचिदर्थान्तरोद्वेरवाक्यानांरूढितः
क्वचित्॥५३॥ जागर्त्तियस्येषमनःसरोजेसएवशब्दार्थविवर्त्तनेशः॥ निजप्रयोगार्पितकामचारःपरप्रयो
गार्थविचारदक्ष्वा॥५४॥ ॥इतिश्रीपुरुषोत्तमदेवकृतःशब्दभेदप्रकाशःसमाप्तः॥ शुभम्॥ ॥छ॥

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

कमलंमुखम् यस्यसः उपनीतंभोजनंयस्मैसः उपनीतभोजनः उपहृतःपशुर्यस्मैसःउपहृत
पशुःईदृक् पंचमीबहुव्रीहिर्यथा निष्क्रान्तोजनोयस्मात्सः निष्क्रान्तजनो ग्रामः उद्धृतौदनंयस्मात्
साऽपक्वौदनास्थाली षष्ठीबहुव्रीहिर्यथा एकःपटोयस्याःसःएकपटोद्विजन्मा एकेनगरेणपुरेणोपलक्षणाः अनुजोयस्मैसः लक्षणानुजोरामवनः संकर्षणः अग्रजोयस्यसः संकर्षणः
ग्रजःकृष्णः नास्तिभक्तयायस्मैसःअनक्तस्रुः उच्चैःशिरसियेषांतेउच्चैःशिरसोमहान्तः शोभनामेधायस्य
सःसुमेधाः जातंवेदाःसर्ववेदाः मेधावेदश्चेद्वेषुसकारान्तोभवतः सहस्रंमूर्धानोयस्मैसःसहस्रमूर्धा म
हान्तःक्षणोयस्मैसःमहोक्षः उद्गतौवत्सौयस्मैसःउद्वत्सोगौः अनड्वान्लोमभिःवहतीलोमशा
ऽकाः दीर्घेसक्थिनीयस्मैसःदीर्घसक्थ्यः पुंडरीकेइवाक्षिणीयस्मैसःपुंडरीकाक्षः सहस्रंअक्षीणियस्मैसः
सहस्राक्षःईदृक् पद्मंनाभौयस्मैसःपद्मनाभः सक्थ्यक्षिभ्यांहाऽकाः सहस्रंशीर्षाणियस्मैसःसहस्र
शीर्षाक्षोषः सहस्रंपादाःयस्मैसःसहस्रपात्तथा सुंदराणिअंगानियस्याःसासुंदराङ्गी शोभनंगात्रंयस्याः

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and Mod. Delhi

अथ शाकप्रियः पार्थिवः शाकपार्थिवः देवद्रुकोद्वालगोदेवद्वालगः गंधप्रधानोद्विपः गंधद्विपः तत्पुरुष
कर्मधारयभेदोयथा सुन्दरःपुरुषःसुपुरुषः शोभनोगंधःसुगंधिः सर्व-इ- कृत्सितःपुरुषःकुपुरुषः अन्योरा
जेतिरजांतरम् अन्योदेशाइतिदेशान्तरम् अन्यत्रएहसितिएहांतरम् अतिक्रांतोमालामतिमालः अतिक्रांतो
मं४ रायंतिथिः रैवाःपूर्व अतिक्रान्तोद्यामतिद्युः अतिक्रान्तोगामतिगुः अतिक्रांतंस्त्रावमतिस्रु अतिक्रांतंनावम
तिनु द्योगोद्यौनौद्यावाः पञ्च अवकल्कोकिल्मा अवकोकिलः परिस्त्रानोधयनायपर्यधयनः निष्क्रान्तःको
शांबाःनिष्कौशांबिः अधिकृतंकंधरे अधिकंधरं शनिकर्मधारयः अभसन्नविग्रहबहुव्रीहिः द्विपदोबहुपदः संख्यो
त्तरपदःसंख्योभयपदः सहसर्वपदोदिगंतरालत्सरगोव्यतिहारत्सरगश्चेति तत्रद्विपदबहुव्रीहिःयद्विधः द्वि
तीयाबहुव्रीहिस्तृतीयाबहुव्रीहिश्चतुर्थीबहुव्रीहिःपंचमीबहुव्रीहिःषष्ठीबहुव्रीहिःसप्तमीबहुव्रीहिश्चेति तत्रद्वितीयाबहु
व्रीहिर्यथा आरूढोवानरंवृक्षः आरूढउदकंयांसाआरूढोदकानदी आरूढकमलंयंतत्आरूढकमलःसरः तृतीयाब
हुव्रीहिर्यथा उद्धोरथोयेनसःउद्धरथः अनड्वान्भुक्तोभोगोययासाभुक्तभोगाश्वी जितकमलंयेनतत्जित

यंसःआरूढवानरो२

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

सासुगात्री शोभनउदर्यस्याः साशोभनोदरी पीवरोरुर्नौर्यस्याः सापीवरोरुर्नी कंबुरिवकंठोयस्याः साकंबुकं
ठी० बिंबवत् ओष्ठोयस्याः साबिंबोष्ठी। शोभनाः दंताः यस्याः सासुदंतीसुदती शोभनंजघंयस्याः सासु
जघी मृगस्याक्षिरिवाक्षिणीयस्याः सामृगाक्षी० शोभनाः केशाः यस्याः साशुकेशी अंगगात्रोदरस्तन
कंठोष्ठदंतमृगाक्षिकेशाः स्त्रियांबहुत्वेहवीकारांताभवंति चारुदेहोयस्याःसाचारुदेहा नीलाअल
काःयस्याः सानीलालका शुभ्रोकुचोयस्याःसाशुभ्रकुचा कुंदवत्दंताःयस्याः साकुंददंता बिंबवत्अधरो
यस्याः साबिंबाधरा कंबुरिवकंधरोयस्याः साकंबुकंधरा पद्ममिवाक्ष्यंयस्याः सापद्माक्षी शोभनेनयनेय
स्याःसासुनयना देहालकुचरदनाधरकंधरास्तनयनादीनामितरेषांमंगयावकानांस्त्रीत्वेप्याकारल
त्वमेवसम्नीवद्भीहिर्यस्मा वीराःपुरुषायस्मिन्सःवीरपुरुषकोग्रामः उषितोविभवोयस्मांसाउ
उषितविभवानगरी उष्यिताःदुनाःयस्मिन्तत्तथोक्तंदुर्भवनम् वसुपदवद्व्रीहियथा विक्रमेण
र्जिताःसंपदोयैस्तेविक्रमार्जितसंपदोराजानः भुजाभ्यांउच्छिन्नारिपवोयेनसःभुजोच्छिन्नरिपुः जायया

धनादि

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

समा-च० ५

प्रतियाहितानि गंधमाल्यानि यथा सा जाया प्रतियाहितगंधमाल्याधेज: नीलेऽज्वलनेवपुर्यस्यसः
नीलोज्वलवपुः पीतप्रतिबद्धोवत्सोयस्याः सापीतप्रतिबद्धवत्सा चारयोदीर्घाश्चत्वारोऽजायस्यसः चार
दीर्घचतुर्भुजःरुचिरपावनधामनमूर्त्तिः श्रोतुकामोयस्यसः श्रोतुकामः नीराजन्नूयस्यसः नीर
जन्नाशंखः यशसःकामोयस्यसः यशस्कामः भालेचक्षोयस्यसःभालचक्षुः भालोचनः गज
स्यआननमिव आननंयस्यसः गजाननः नास्तिकुतोभयंयस्यसः अकुतोभयः नास्तिकिंचनयस्य
सःअकिंचनः नास्तिईशोयस्यसःअनीशः नास्तिईशोयस्मात्सः अनीशः नविद्यतेगोयोयस्यसःअ
गोणादित्वेपत्वं
कीरणवाचकात्
गः गहुः रामश्चतिनामयस्यसारामनामा रथांगंनाम्नियस्याः सारथांगं नाम्नी चक्रवाकी रथांगनाम्नी
यस्यसःरथांगनामा चक्रवाकः हिरण्यगर्भोयस्यसःहिरण्यगर्भः। चक्रंपाणौयस्यसःचक्रपाणिः। शूलंपाणिःपरशुपा
णिः। वज्रंपाणिः। गरुडध्वजोयस्यसःगरुडध्वजः। वृषोध्वजःमकरध्वजः। निर्गतंममयस्मात्सः निर्ममः। नृमलोकः। दाम उदरंयस्यस
दामोदरः। वंशोलोहयस्यसःवंशलोहिः। वंशजः। वंशोधरः। संख्योनपदबहुव्रीहिर्यथा दशानांसमीपेयेसंतितेऽपदशाः। नवैकादश
वेत्यर्थः। आसन्नाविंशतिर्यर्षांतेआसन्नविंशाः एकोनविंशतिरेकाविंशतिर्वेत्यर्थः। संख्योभयपदबहुव्रीहिर्यथा। द्वौवाजयोवाद्विजानां

रामः ५

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

त्रयोवा चत्वारोवा त्रिचतुराः। पंचवा षडवा पंचषाः। त्रिलोवा चतुर्लोवा त्रिचतुरलोकाः। त्रीणिवा चत्वारिवा त्रिचतुराणि। सहपूर्वपदस्य
ब्रीहिर्यथा। कृष्णे नसहवर्त्तनइति सकृष्णः। सहमूलेनोध्वंनस्तरुर्यनसः सहमूलोध्वंनतरुर्वायः। पुत्रेणसहितः सपुत्रः। दि
ग्ज्ञानलक्षणावहुव्रीहिर्यथा। दक्षिणास्याश्चपूर्वस्याश्चदिशोर्यदंतरालंसादक्षिणापूर्वादिक्। उत्तरस्याश्चपूर्वस्याश्चदिशो
र्यदंतरालंसाउत्तरपूर्वादिक्। एकंपश्चिमोत्तरं। पश्चिमदक्षिणा। अंतिताल्लक्षणावहुव्रीहिर्यथा। दंडेश्चदंडेश्चप्रहृत्येदंसंदंडं
प्रवर्त्तनइतिदंडादंडि। खड्गाखड्गि। केशेषुकेशेषुगृहीत्वेदंयुद्धं प्रवर्त्तनइतिकेशाकेशि। नद्यानद्यौ। वाडवाहर्वीनखानखि। प्र
नखाभ्यांविन्नानवहुव्रीहिरनखाभ्यांसंविन्नानवहुव्रीहिरित्येतिद्वयोनत्रसमासेसंबंधव्रीहिर्यथा। लवोकर्णोयस्यसः लवकर्णः
लवकर्णागमनकालेलवकर्णंविहायनागच्छतीत्यर्थः। अस्तुसासंबंधव्रीहिर्यथा। चित्रागावोयस्यसः चित्रगुः। चित्र विज्ञान?
स्यागमनकालेचित्रगुंविहायागच्छतीत्यर्थः॥ इतिबहुव्रीहिः॥ अथद्विविधद्विगुः। एकवत्प्रत्ययेकवत्प्रत्ययेचेति। तत्रैकव
त्प्रत्ययेद्विगुर्यथा। त्रीणिभुवनानांसमाहारस्त्रिभुवनं। त्रयाणांलोकानांसमाहारस्त्रिलोकी। चतुर्णांयुगानांसमाहारश्चतुर्यु
गं। पंचानांगवांसमाहारः पंचगवं। पंचानांवटानांसमाहारः पंचवटी। अनेकवत्प्रत्ययेद्विगुर्यथा। त्रयोलोकास्त्रिलोकाः
चत्वारोयुगाश्चतुर्युगाः। पंचगावोधनंयस्यसः पंचगवधनः। सप्तानामृषयः सप्तर्षयः। इतिद्विगुः। अथचतुर्विधइतरेतरयोगः।
समुच्चयान्वाचयः समाहारइतरेतरयोगश्चेति। तत्रपरस्परंसंभजन्येतिक्रमेणाप्रत्येकंक्रियान्वयसंबंधः समुच्चयः। वटोभिक्षामटगौ
श्चानयेतिक्रमेणाप्रत्येकंक्रियाद्वयसंबंधोन्वाचयः। उभयत्रसमासोनास्ति॥ समाहारइतरेतरयोगश्चेतिद्वंद्वोद्विविधस्त

पश्चिमसाश्चोत्तरास्याश्चदिशः
र्यदंतरालंसापश्चिमोत्तरादिक्
पश्चिमसाश्चदक्षिणासाश्च
दिशोर्यदंतरालंसा। ४

Jaganhath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

समा-च ८

तत्र सनाहारेयथा पाणी चपादौ चपाणिपादं शीर्षाश्च शुंडमिश्च शीर्षाणा चशीर्षशुंडमिशीर्षाणम् रथाश्च गजाश्च अश्वाश्च रथग
जाश्च स्यंदनारोहाश्च गजारोहाश्च अश्वारोहाश्च स्यंदनगजाश्वारोहम् क्रोशाश्च क्रोशाश्च क्रोशम् अहश्च निशाच अह
निशम् अहश्च रात्रिश्च अहोरात्रं नक्तं च दिवा च नक्तंदिवं त्वक् च स्रक् च त्वक्स्रजम् वाक् च वाचि च वाक्वाचि यथा क्वि च क्षत्रं
च उपानच्च छत्रोपानहं इतरेतरयोगो यथा रामश्च कृष्णश्च रामकृष्णौ दिवाकराश्च निशाकराश्च दिवाकरनिशाकरौ
स्त्रीश्च पुमांश्च स्त्रीपुंसौ माता च पिता च मातापितरौ मातरपितरौ जाया च पतिश्च जायापती ब्राह्मणश्च क्षत्रियश्च वि
ट्शूद्रश्च ब्राह्मणक्षत्रियविट्शूद्राः वाक्च मनश्च वाङ्मनसी वाङ्मनसे दृषद् च उपलश्च दृषदुपलम्
सूर्यश्च चंद्रमाश्च सूर्याचंद्रमसौ मित्रश्च वरुणश्च मित्रावरुणौ इंद्रश्च वरुणश्च इंद्रावरुणौ अग्निश्च सोमश्च अग्नीषोमौ अग्निश्च
मरुच्च अश्वाश्विनौ द्यौश्च भूमिश्च द्यावाभूमि द्यौश्च पृथिवी च द्यावापृथिव्यौ ॥ एकशेषो यथा ॥
रामश्च रामश्च रामौ रामश्च रामश्च रामाः पुष्पं च पुष्पं च पुष्पे पुष्पाणि अग्नी वाग्नी वाग्नयः ब्राह्मणी च ब्रा
ह्मणश्च ब्राह्मणौ रथांगनाम्नी च रथांगनामा च रथांगनामानौ जाया च पतिश्च दंपती जंपती माता च पिता
च पितरौ दुहिता च पुत्रश्च पुत्रौ भगिनी च भ्राता च भ्रातरौ स्वश्रूश्च श्वशुरश्च श्वशुरौ एवं रोदस्यौ रोदसी द्युनिशम् ॥ ॥
अथ द्विविधा व्ययीभावः नाम तद्यथा पदोव्ययपदश्चेति तत्र नाम तद्यथा यथा शक्तिमात्रा शक्तिप्रति कलमलेख्यं
फलप्रति चंद्रमसं चंद्रसंकाशं एकैकमक्षरं प्रति अक्षरप्रति अक्षरं प्रति शलाकया विपरीतं वृत्तं शलाकापरि अक्षेविपरीतं वृत्त

अग्निश्च विष्णुश्च ८

जायापतिभावेस्त्रीश्च पुमान्

रामः ८

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

अक्षपरिमाणकरणवर्णाकमात्रकम् कमलेननुल्यंकमलवत् अवरवर्षदोयथा कुंभस्यसमीपेऽपकुंभं मशकाणांसमूहः समूहः
यवनानांहूहूर्दुर्मवर्णानां मक्षिकाणामभावोनिर्मक्षिकं हिमस्यात्ययोऽतिहिमं निद्रासंप्रतिनमप्रतिनिद्रति अतिनिद्रं तदुत्तटं
प्रतिप्रतितं हरिणादस्यत्रकाशतिरिति विष्णोःपश्चाद्नुविष्णुक्रममनतिक्रम्यथाक्रमं रूपस्योग्यमनुरूपम् ज्येष्ठ
स्यानुर्ज्येष्ठानुज्येष्ठ चक्रेणसमंप्रसवक्रम् हरेःसादृश्यंसहरिसदृशं सरूपासखि क्षत्राणांसंपत्तिसक्षत्रं तत्रा
मप्यपरिमप्यप्रत्तरात्रम् अति अग्नियथपर्यंतं सानि अधीते यावन्तःश्लोकास्तावन्तोऽनुप्रवणानाःयावद्धोकं समुदस्य
गंगापारस्य मधेसमुद्रम् गंगायाःपरेपारेगंगम् पूर्वेपितं अकंपितं आसमंतात्तनीलं आनीलं जन्मप्रभृतिआजन्मं समुद्रमर्यादी
कृत्यासमुद्रं सेतुहिमालयोमर्यादीकृत्यासेतुहिमालयम् आमासं आसंवत्सरं इत्यव्ययीभावः॥ ॥अथनित्यसमासो आसमर्यादिकस्य
यथा॥ विश्वंसृजन्तीतिविश्वस्रष्टृ कुंभंकरोतीतिकुंभकारः धनंददातीतिधनदः सुखदः जलदः हुतमश्नातीतिहुता
शः हुताशनः हुतंभुनक्तीतिहुतभुक् पयोमुचन्तीति पयोमुक्॥ अनित्यसमासोयथा रामेणाहतोरामहतः लुप्तसमासो
यथा दिनंकरोतीतिदिनकरः निशांकरोतीतिनिशाकरः हरिणोज्ञातोहरिज्ञातः द्विजायेयंद्विजार्थं सूपः द्विजायेयंद्विजा
र्थंयवागूः द्विजायेदंद्विजार्थंपयः पंकेजातमितिपंकजं जलेरुहतीतिजलरुहं अलुकसमासोयथा उरांकरोतीतिउरस्कृः
लिपिंकरोतीतिलिपिंकरः नमश्यंनकरोतीतिनमस्यंकरः अंगंदंकरः विश्वंभरतीतिविश्वंभरः आत्मानंभरतीत्यात्मंभ
रिःकुक्षिंभरिः उदरंभरिः स्तनंधयतीतिस्तनंधयः नासिकंधमतीतिनासिकंधमः नासिकंधयः नाडिंधमः नाडिंधयः

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

समाप्तः

वल्लेडी तिवल्लिल्लः गोः अभ्रालिहा प्रथ्यंपचन्ती तिप्रथ्यंपचा स्थाली खारिपचः कदाचित् नंपचा आलनी विधुंतुदन्ती तिविधुंतुदः अरंतुदः ललाटंतपन्ती तिललाटंतपः सूर्यः द्विषंतपः परंतपः कूलंकषतिसाकूलंकषानदी अभ्रंकषः कंधरतीतिकंधरधुरंधरः युगंधरः जनमेजयतीतिजनमेजयः कूलमूजन्ती तिकूलमूजः प्रियंनस्वर्यंपचन्तीत्यस्वर्यंपचा राजदारा वावेयन्तीतिवावेयमोनो मीपुरंदारयन्ती तिपुरंदरः सर्वंसहन्ती तिसर्वंसहः अरिंदमन्ती तिअरिंदमः पतिंवृणोन्ती तिपतिंवरा कन्या मत्तेजयन्ती तिमत्तेजः हृदयंगच्छन्ती तिहृदयंगमः ओजसाकृतंओजसाकृती सहसाकृतंसहसाकृती अंभसाकृतमः आत्मनेपदं परस्मैपदं स्तोकान्मुक्तास्तोकान्मुक्तः कृच्छान्मुक्तः अंतिकादागतः दूरादागतः कृच्छ्रादागतः पश्चन्तोहरन्तीतिपश्चन्तोहरः गोपदंगोष्पदं वास्तोष्पतिः वास्तोष्पतिः वाचस्पतिः दिवस्पतिः त्विषांपतिः विष्णुपतिः ओषधीनांपतिः कंवेकालोयस्यसः कंवेकालः त्रिषुउरसिलोमानियस्यसउरसिलोमा मूर्धिष्ठिः मूर्धिस्थः दिविसीदन्तीतिदिविषदः दिविजायंतइतिदिविजा देवाः तन्त्रेरमन्तीतिस्तंत्रेरणः करेणंजपतीतिकरेणंजपः खेअटन्तीतिखेटः अग्रेसरतीत्यग्रेसरः पुरःसरः अंतेवसतीत्यंतेवासी शिष्यः पंकेरुहंतितत्पंकेरुहं लगलुकसमासोयथा शिवंकरोतीतिशिवंकरः शिवकरः क्षेमंकरः क्षेमकरः शुभंकरः शुभकरः प्रियंकरः प्रियकरः सुखादपेतः सुखादपेतः सुखापेतः तेजसारशित्तेजसोराशिः वारंनिधिर्वारंनिधिर्वारिधिः सीतायापतिः सीतायापतिः सीतापतिः सरसिजायतइतिसरसिजंसरोजं सरसी तन्तीतिसरस्तन्तुः [illegible] रामः

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDE- Delhi

अव्ययीभावोतत्पुरुषसमासानिर्णीताः। पदार्थाभिधानवृत्तिः वृत्तपथबोधकंवाक्यंविग्रहः पीतमस्यास्तीतिपीतः
पीतवान् भुक्तमस्यास्तीतिभुक्तवान् विभक्तमस्यास्तीतिविभक्तः विभक्तवान् विदितमस्यास्तीतिविदितः वि
दितवान् पीताम्बरोभक्ताजालग्नाविभक्ताभारतेविदिताराजनीतिभक्तोयुगोस्यास्तितत्तभक्तमूएवंश्वेतःपीतः
कृष्णोधवलश्चतिगुणेभक्तादयःप्रसिद्धगुणलिंगास्तुस्तुहति —— पापमस्यास्तीतिपापीपापवान् पापः पाप्मा पु
रापमस्यापुण्यवान्पुण्यः श्रद्धास्यास्तीतिश्रद्धालुश्रद्धावान् एवंस्पृहयालुःस्पृहयालुःदयावान् निद्रालुःनिद्रावान् स्पृहावान्
तंद्रालुःतंद्रावान् दयालुःकृपालुःकृपावानितिस्पृहिगृहपतिदयिनिद्रातंद्राश्रद्धाभ्यआलुच्शिखास्यास्तीतिशिखि
शिखावलःदंताभ्रस्यास्तिश्चतिदंतीदंतावलःकृषिरस्यास्तीतिकृषिवलःशर्कराःसंत्यस्मिन्देशेशर्करःशर्करित्यः
एवंशाद्वलःपंकिलःपिच्छान्यस्यसंतीतिपिच्छिलःपिच्छवान् फेनान्यस्यसंतीतिफेनिलःफेनवान् तुंदोस्यास्ती
तितुंदिलःतुंदीतोदिभःतुंदिकःतुंदवान् पिचंडोस्यास्तीतिपिचंडिलःसुरभिरस्यास्तीतिसुरभिलःश्रीर
स्यास्तीतिश्रीमान्श्रीलःऊर्जोस्यास्तीतिऊर्जस्वीऊर्जस्वलःरजोस्यारजस्वलापांसवोस्यासंपांसुलाद्धूलिः
मूर्छावान्लक्ष्मीरस्यास्तीतिलक्ष्मीवान्लक्ष्मणाउन्नताःदंताःसंत्यस्येतिदन्तुरःमलमस्यास्तीतिमालिनः
मलीमसःरोमाणिअस्यसंतीतिरोमशःरोमवान्लोमशःलोमवान्केशाःसंत्यस्येतिकेशवान्केशीकेशि

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi.

कः केशवः। वर्हीरागस्यस्तीतिवर्हिरणः वर्हः केकी फलान्यस्यसंतीतिफलवान् फलिनः फली अहंकारोस्यास्ती ति
अहंकारी अहंकारवान् अहंयुः ममस्यास्ती तिममंयुः मेधास्यास्ती तिमेधावी मेधावान् मायास्यास्ती तिमाया
वीमायी मायिकः मायावान् त्वगस्त्यास्ती तित्वग्वी त्वग्स्यास्ती तित्वग्वी। यवा अस्यसंती तियमवान् स्त्री
लिंगेयमवती गावोस्यास्ति वासंती तिगोमान् गोमी स्त्री गोमती गोमिनी गरुत्ता वस्यास्ति इतिगरुत्मा
न् मरुतोस्यसंती तिमरुत्वान् ताडित्वान् विद्युत्वान् एकशतमस्यास्ती त्येकशतिकः एकसहस्रिकः
गोशतिकः गोसहस्रिकः नैकसहस्रिकः। वलिरस्या अस्तिसावलिभा तपोस्यास्ती तितपस्वी तापसः। आ
युरस्यास्ती तिआयुष्मान् वपुष्मान् वक्षुष्मान् ज्योतिष्मान् हविष्मान् आत्मावास्ती तिआत्मवान् य आत्मा अस्यास्ती ति
र्जोस्यास्ती तिवर्चस्वी वर्चस्वीवर्चस्कः। यशवान् यशस्वी स्त्री यशस्वती यशस्विनी यशस्वत् यशस्वि
भाअस्यास्ती तिभास्वान् धन्वास्यास्ती तिधन्वी जन्मी कर्मी सहस्रमस्यास्ती तिसहस्री साहस्रः अध
मस्यास्ती तिअधवान् ——— सहतेजानुनी अस्यतीसंजुः। उर्ध्वजानुनी अस्य ——— इतिउर्ध्वजुः॥ पशुप
तिर्देवतास्यतत्पशुपतं बृहस्पतिर्देवतास्यबार्हस्पत्यम् इन्द्रोदेवतास्येंद्रं इंद्रावरुणोदेवतेअस्यऐंद्रावा
रुणम् मैत्रावरुणमूषा गौरीनेयं [illegible] देवतास्य॰ [illegible] रामः

Nagarjun Bhattarai Collection, Nagarjun, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

तं सारस्वतं अस्ति परलोक इति मतिरस्य आस्तिकः। आस्तिः प्रकृतिरस्य आस्तिकः धनुः प्रकृतिरस्य धानुष्कः
परश्वधः प्रकृतिरस्य पारश्वधिकः शक्तिः प्रकृतिरस्य शाक्तिकः। यष्टिः प्र० यष्टीकः। तारकाः संजाता अस्मिन् इति तारकितं नभः
पुष्पाणि संजातानि अस्मिन् इति पुष्पितो द्रुमः फलानि सन्ति अस्मिन् फलितो द्रुमः दीक्षा संजाता अस्येति दीक्षितः। ईक्षा से
जाता अस्य तत् ईक्षितम् कृत्वा संजातास्ति कृत्तिकम् गर्हितं निंदितम् मृदंगवादनं शिल्पं वास्य माईंगिकः
मुरजवादनं शिल्पमस्य मौरजिकः वेणुवादनं वैणविकः वीणां वैणिकः पाणिवादनं पाणिघः अपूपः परपमस्य आपूपिकः। लवणः परपमस्य लावणिकः अपूपभक्षणं शीलमस्य आपूपिकः शष्कुली
लमस्य याचुञ्जकः। तूष्णीं शीलमस्य तूष्णीकः। ज्ञातं परिमाणमस्य ज्ञातकः। सप्तकः द्वे अंगुली प्रदेशिनी लक्षणं मानांगुल
(पूर्वः अकारः इति)। प्रस्थं प्र० प्रास्थिकः राशिः जानुप्रमाणमस्य जानुदघ्नः दंडः प्रदेशः दंडः प्रमाणं
इति जानुदघ्नी दंडद्वयी दंडमात्रा जानुः जानुदघ्नं दंडं दंडद्वयं दंडमात्रम् पुरुषः प्र० पौरुषः पुरुषदघ्नं
तत्र माणमस्य तावान् यत्र माणमस्य यावान् एतत् एतावान् इदं प्र० इयान् किं प्र० कियान् कास्संख्या
स्यां ते कति कतिप्रमाणान्यस्य कति यः स्त्रीलिंगे तावती यावती एतावत् इयत् कियत् कतिर्द
कतिथे इयत्तापरिमाणे इयत्तिः अश्वत्थामा पाकशासनस्य पाकशासनिः जयन्तः औत्तानपादिः

तावत्प्रमाणं अस्य। अपतत्प्रमाणः औत्तानपादस्य अपतत्प्रमाणः

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF, Delhi

समासचक्रं

९

ध्रुवकाश्यपिः औडुलोमिः शातशिः भार्गवनः औगिरसः विनताया वैनतेयः अश्विन्या अपत्यंपुमान्
नेयोऽश्विनेयः कुंत्या अपत्यानिपुमांसः कौंतेयाः पंडोः सपोऽवत्यं राष्ट्रस्यापत्यंपार्थराष्ट्राः कुरोर्जोऽपत्या
निपुमांसः कुरवः कौरवाः यदवः यादवाः रघवः राघवाः भरताः भारताः पांचालानांराजापांचाल्यः विदर्भाणां
राजाविदर्भः पांचालस्यापत्यंस्त्रीपांचाली वैदर्भस्यापत्यंस्त्रीवैदर्भी द्रौपद्याजानकीपार्वतीभार्गवी पितुःपि
तापितामहः तत्पितापितामहः पितुर्मातापितामहः मातुःपितामातामहः मातुर्मातामातामहः
तापित्यः मातुर्भ्रातामातुलः मातुलस्यस्त्रीमातुलानी इंद्रस्यस्त्रीइंद्राणी वरुणानी भवानी शर्वाणी रुद्राणी मडानी शिवस्यस्त्रीशिवा
तुलाचार्याणामाचार्यः इंद्रस्यस्त्रीइंद्राणी वरुणानी भवानी शर्वाणी रुद्राणी मडानी शिवस्यस्त्रीशिवा
ब्रह्मणःस्त्रीब्राह्मी देवीकौमारीवाराहीआचार्याणी आर्याणी उपाध्यायीनीउपाध्या — यी — हिमानां अर्था.५
सेहतिः हिमानी महद्राजपुरुषाणां यवनस्यस्त्रीयवनानी पराशोस्यास्तीतिपराशरी पाराशरः
गोत्रापत्यंपुमान्पाराशरः पाराशरस्यशिष्यापत्यंपुमान्पाराशरिः पाराशरिनाम्नोक्तंपाराशरीयं पाराशरी
यमधीयतेवेत्तिवापाराशरीयाः व्याकरणमधीयतेवेत्तिवावैय्याकरणाः न्यायमधीयतेवेत्तिवानैयायिकाः रामः
तर्कमधीतेवेत्तिवातार्किकाः वृत्तंवेत्तिवृत्तिकः छंदोवेत्तिछांदसः वेदिकाः पदकाः क्रमकाः पुराणोक्तंपुराणं पुराणमधीते ९

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

पौराणिकाः चिकित्सकाः वैद्यकिकाः ज्यौतिषिकाः अतिशयेन बहवो बहीयांसः बहिष्ठाः अ० प्रियस्थिरेत्यादिना इयसू इष्ठनौ प्रियान् श्रेयान् श्रेष्ठः अ० स्थूलान् स्थवीयान् स्थविष्ठः अ० ह्रस्वान् ह्रसीयान् ह्रसिष्ठः अ० दीर्घान् द्राघीयान् द्राघिष्ठः अतिशयेन अल्पः अल्पीयान् अल्पिष्ठः अ० बृंहः बर्षीयान् बर्षिष्ठः अ० क्षिप्रः क्षेपीयान् क्षेपिष्ठः अ० स्थेयान् स्थास्नः अ० क्षुद्रः क्षोदीयान् क्षोदिष्ठः अ० स्फिरः स्फेयान् स्फेष्ठः अ० अवरः यवीयान् यविष्ठः अ० लघुः लघीयान् लघीष्ठः अतनुः ननीयान् ननिष्ठः अ० अराद्यः अरणीयान् अरणिष्ठः अ० मृदुः मदीयान् मदिष्ठः अ० स्वादुः स्वादीयान् स्वादिष्ठः अ० साधुः साधीयान् साधिष्ठः अ० पटुः पटीयान् पटिष्ठः

अतिशयेनाल्पः द्

अति० बहुः बहीयान् भूयान् बहिष्ठः भूमिष्ठः ॥ अ० महान् महीयान् महिष्ठः —— अ० वृन्तान् वृन्तीयान् वृन्तिष्ठः ॥ अ० प्रशस्यः वृद्धः ज्यायान् श्रेष्ठः अ० अल्पः कनीयान् —— न० कनिष्ठः अ० निकटः नेदीयान् नेदिष्ठः अ० गुरुः गरीयान् गरिष्ठः गुरुतरः गुरुतमः अ० गुर्वी गरीयसी गरिष्ठा गुरुतरा गुरुतमा अ० गुरुः गरीयः गरिष्ठं गुरुतरं गुरुतमं इत्यादिलिंगभेदेन सहस्रपदानि ३ अ० पापी पापीयान् पापिष्ठः पापितरः पापितमः अ० तेजस्वी तेजीयान् ४ अ० बली बलीयान् अ० त्वरी त्वरीयान् ४ अ० स्रग्वी स्रजीयान् ४ समीपस्थः अयं गरयंगरयंगरयंगरिति स्त्री० अ० पापिणी पापीयसी० स्त्री० ४ —— अ० पापीपापीयः ४ सर्वेतस्थानि तस्थिवान् तस्थिवांसौ तस्थिवांसः निषसादेति निषेदिवान् वेदेतिविद्वान् तस्थौसात स्थुषी तस्थौ तत्तस्थिवान् दित्पादिः गुणेभावः गरिमा गुरुत्वं गुरुता गौरवं लघोर्भावः लघिमा लघुत्वं लघुता लाघवं

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

घवं अरोर्भावः अलिमा ३ । प्रियस्यभावः प्रेमा ३ । मृदोर्भावः मार्दवं ३ । दृढस्यभावः दार्ढ्यं ३ । मृदोर्भावः मार्दवं ३ । पृथोर्भावः प्रथिमा पार्थवं ३ । ह्रस्वस्य ह्रसिमा ह्रस्वत्वं ३ । साधोर्भावः साधिमा साधवं ३ । पापस्य पाप्मा उष्णस्यभावः उष्मा ओष्ण्यं ३ । धवलस्यभावः धवलिमा धावल्यं धवलत्वं धवलता । पीतस्य पीतिमा पीतत्वं हरितस्यभावः हरिमा हरित्वं ३ । कालस्यभावः कालिमा कालत्वं ३ । नीलस्यभावः नीलिमा नीलत्वं ३ । शुक्लस्य शुक्लिमा शौक्ल्यं ३ । मलिनस्य मालिनिमा मालिन्यं ३ । गुर्व्याः भावः गरिमा गौरवं ३ । गुरोः भावः गरिमा गौरवं । पुरुषस्यभावः कर्मवा पौरुषं पुरुषत्वं पुरुषता पुंसोभावः कर्मवा पौंस्नं पुरुषत्वं पुरुषता । स्त्रियाः भावः स्त्रैणं स्त्रीत्वं स्त्रीता । अस्मोभावः अहंता त्वमोभावः त्वंता । इदमोभावः इदंता । ममभावः ममता ममत्वं मत्तामतं निर्ममस्यभावो निर्ममता निर्ममत्वं । युवयोर्वा युष्माकं भावः युष्मत्ता । अवयोर्वा स्माकं भावः अस्मत्ता । कस्यकिमोभावः किंता । तरतमयोर्भावस्तारतम्यं तरतमत्वं तरतमता । इयतोभावः इयत्ता । राज्ञः कर्मराज्यं राजन्यं । दुष्टोभावः कर्मवा दौष्ट्यं दुष्टता । पत्युः सः कर्मयत्रासे पत्योर्भावः पतिना पाटवं पटुत्वं पटुता । कोशल्यं कौशलं । नैपुणं वानुर्यं । ते प्रणष्टम्बर्वं वैशद्यं शौक्ल्यं स्वच्छभावः कर्मवा स्वच्छस्यभावः कर्मवा दौत्यं दूतस्यभावः कर्मवा दौत्यं दूतस्यभावः कर्मवा दौत्यं दूत

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

भाव: कर्मवा योवनं तारूप्यम् स्त्रीविरं वार्धिक: प्रजाया: स्तोत्रं जानि: लक्ष्मी जाया सेतिलक्ष्मी जानि: सीता जानि:
उमा जानि: काकानां समूहो काकस्त्वं कानां समूहो वैकं त्रैकं कापोतं मायूरं तैतिरं ग्रामाणां समूहो ग्राम्यं जनता
सहायना गर्भिणी नां गार्भिणं गर्भिणी कृतं गार्भिणं गर्भिणी कृतं गार्भिणं गर्भिणी कृतं गार्भिणं गर्भिणी कृतं
वरवेकाषायं मांनिष्कम् हिरण्येन मुक्तापोषी अ वरणं आवरणं वस्त्रेण दृष्ट्वा सिक्थं उत्तानसादृष्ट्वा औत्ता
नसम् शीर्षस्य सव्यं वामदेवम् भोजनसंस्कृता: भाद्रा: दधिसंस्कृतं दाधिकं मा घिभि: संस्कृतं माघिकं दध्ना दाधि
कं गुणैर्दीर्घणमावरणं छत्रं छत्रेण निर्वृत्तं छात्रं छत्रेण निर्वृत्तं छात्रं निकटे वसतिर्नैकटिक: अवसथे वसति: आवसथिक: रथं वहति
रथ्य: युगं वहति यौग्य: धुरं धुर्य: धौरेय: सर्वधुरं वहति सर्वधुरीण: शकटं शाकट: हलं हालिक: सीरं सैरिक: स्वाग
तमित्याह स्वागतिक: पुरस्तात् गच्छति सौरस्तिक: कर्पासं सन्हरति कार्पासिक: अक्षैर्दीव्यति आक्षिक: अश्वम्
खनति आश्विक: परशुना छिनत्ति पारशवधिक: अक्षैर्जयति आक्षिक: उडुपेन तरति औडुपिक: हस्तिना चरति हा
स्तिक: कटेन चरति शाकटिक: पर्यायेण चरति पार्यायिक: येन पीठेन पंगुश्चरति सपर्य: अश्वेन च अश्विक: रथेन
च रथिक: पद्भ्यां एनं चरति पादातिक: श्वेतं छत्रमर्हति श्वेतछत्रिक: दण्डमर्हति दण्ड्य: वधमर्हति वध्य: अर्घमर्हति अर्घ्य:
सर्वेषां पथो यो त्रायति सार्वपथीन: सर्वेषां गीर्यो गीर्य: सर्वकर्मणां आत्रपदं यो त्रायति आत्रपदीन: पादात्ययं पर्यंतं

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MoE, Prajna

व्यापीत्यर्थः। क्रौञ्चंतंगच्छतिक्रौञ्चगतिकः। मोजनंगच्छतिभोजनिकः। पथानंगच्छतिपथिकः। पथेनानिर्वृत्तंगच्छतिपांथः। अध्वानमेतंगच्छतिअध्वन्यः। मितंगच्छतीतिमित्रंगामः। हस्तीनगच्छतीत्यगः नगः। भुजैर्गच्छतीतिभुजंगमः। भुजैर्गः। नुरंनुरंगमः। नुरंगः नुरंगः। ह्रवंह्रवंगमः। ह्रवंगः ह्रवगः। विहायसागः विहंगमः। विहंगः विहगः। पक्ष्यांगच्छतीतिपक्षगः। पक्षिर्नगच्छतीतिपन्नगः। उरसागच्छतीत्युरगः। जिह्मगः। अनुगच्छतीतिअनुगामी। अनुगः। पुरोगच्छतीतिपुरोगामी। पुरोगमः। पार्श्वगामिनःपार्श्वगाः। सहगामीसहगः। अनुयातीत्यनुयायी। अनुजीवतीतेअनुजी। विनःपुरवर्त्ततेसोपुरोवर्त्ती। हत्यातीतिहत्यः। भूपःगोपः। इरंवेनगच्छत्यत्रेतिदुर्गं। द्वाभ्यांपिबतीतिद्विपः। नेकेनापिबतीत्यनेकपः। पादेःपिबतीतिपादपः। दूरंपश्यतीतिदूरदर्शी। पारंदर्शी। भुवंबिभर्तीतिभूभृत्। नपात्यनेनपानपात्। पुरंमिनत्तीतिपुरंदरः। शत्रुंजयतीतिशत्रुजित्। नमोनदत्तीतितमोनुत्तं। तृत्रंहंतीतितृत्रहा। तमिस्रंहंतीतितमिस्रहा। शत्रुंहंतीतिशत्रुघ्नः। देवंजानातीतिदेवज्ञः। चक्षुषागृह्यतेचाक्षुषं। रूपंश्रवणेनगृह्यतेश्रावणं। शरीरं। त्वचागृह्यतेत्वाचः स्पर्शः। उपनिषदागृह्यतेऔपनिषदः। पुरुषंप्रादुर्भवतिप्रादुर्भवः। आविर्भवतीत्याविर्भूतः। तिरोतिरोभूतः। सर्वंज्ञातंमनसानानासर्वं। पूर्वंकृतंमयेनकृत्यपूर्वं। नग्नंभ्रः। अभ्रंभ्रः। अभ्रंभ्रंत्वेनसंपद्यमानंकृतंभ्रीकृतः। एवंभ्रीकृतोजनीकृतः। प्रगतंदक्षिणंप्रदक्षिणं। नप्रदक्षिणंअप्रदक्षिणं। अप्रदक्षिणंप्रदक्षिणंसंपद्यमानंकृत्वाप्रदक्षिणी। कृत्यं। नपयोधरंअपयोधराः। अपयोध

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

णःपयोधरश्चेनसेपद्यमानावभूयुःपयोधरीभूता।स्वघनीभूताःस्थिरीकृताः।अनाढ्यंआढ्यंकरोत्यनेनआढ्यंकरणम्॥
अनाढ्यःआढ्योभवतिआढ्यंभविष्यःआढ्यंभावुकः।पण्डितमात्मानंमन्यतेसोपण्डितंमन्यः।पण्डितमानी।स्त्रियंमन्यः।स्त्री
मन्यः।वारेदृष्ट्वानृपारब्ध्वा राजानंयोधित्तवानृणनयुधासह्युधाचेदस्मानृवचनंकृतवान्भवत्वानः।कर्मणिघट
तेसौकर्मठः।ईषदूनःपटुःचटुपटुःपटुकः।ईषदूनोविद्वान्विद्वत्कल्पःविद्वद्देशीयः।प्रभातार्द्धंषदूनाप्रभात
कल्पाप्रभातप्रायाविद्याधीनेविप्रसान्नभस्याधीनंभस्मसात्।एवंराजसात्।आत्मसात्।अक्षद्यूतेननिर्वृत्तंआक्षद्यूति
कंवेरम्।कृत्वानिर्वृत्तंकृत्रिमम्।पाकेननिर्वृत्तंपाक्यंअन्हानिर्वृत्तंआह्निकम्।स्वयंवृणोत्यस्मिन्निति स्वयंवरः।राज्ञोधीय
तेस्यामितिराजधानी।पृथिव्याईश्वरःपार्थिवः।सर्वस्यांभूमौश्वरःसर्वस्यांभूमौविदितोवासार्वभौमः।सेनांनयन्तीति
सेनानीः।सेनायांसमवेताःसैन्याःसैनिकाः।विवेराबधोविष्यः।सञ्ज्ञेनबन्धोसुसत्यः।हिनस्त्यसंयादनेस्याहितकाम्यः।आत्मनेहितम्।आत्मनीनंविश्वस्मैजनायहितंविश्वजनीनम्।सर्वस्मैसंग्रामंयमापन्नःसांग्रामिकःवर्ग
गतोवृक्षः।नावातार्यंनावंजलम्।वयसानुल्योवयस्यः।धर्मेणाप्राप्यंधर्म्यंनुनयासहितुल्यंहृद्यंप्रियंहृद्यंधर्मा
नपेतंधर्म्यम्।अर्थादनपेतंअर्थ्यंन्याय्यंवत्सेभ्योहितंवत्सीयम्।लोकेभ्योहितंलोक्यम्।दृन्यंनस्यंअन्येसाधुःअन्यः
सामसुसाधुःसामन्यः।शरणेसाधुःशरण्यः।सभायांसाधुःसभ्यः।संयुगेसाधुःसांयुगीनः।ब्रह्मणिसाधुःब्रह्मण्यः।
कर्मण्यः।चत्वारोवर्णाएवचातुर्वर्ण्यं।चत्वारआश्रमाएवचातुराश्रम्यम्।षड्गुणाएवषाड्गुण्यं।सेनयासेन्यं।सन्नि

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDE, Delhi

धिरेवसंनिधम् समीपरथ्यासामीप्ये उपमेवओपम्यं त्रिलोकीएवत्रैलोक्यम् कृतिरेवकृत्ये वंशरेववाधकः प्रसस्यप्राप्तः
करणंस्यम्लंकरणंजानुं विद्यया वित्तंविद्याचुंबः विद्याचरणाःगवाख्यानंगोजघन्यं पथाइवआचरतिपथेनति कुरु
वज्राचरतिकाम्यंअतिघटंकरोतिआवृष्ट्याघटयतिसज्ञमिर्मदेरवाप्तेसोमपदीनंसरस्वंतित्तानांभवनंक्षे
त्रंवात्तिस्तेलीनम् शालीनांशाल्मंशाल्मीयंव्रीहीणांव्रेहेयंमोद्गानंमाष्यंयवंयववक्यंवाल्यंवल्यंव्रीणांदोह
स्यविकारःदैध्यंगवीनंनवनीतंअश्मनोविकारःआश्मनंअस्मनोभावस्मनंमृत्तिकायामार्त्तिकंत्रपुषोत्रपु
षेजतुनोजातुषंत्वचोविकारःत्वक्यंवाचोविकारोवाच्यं ——— अपांकिंआपोमयंदृत्तंयंत्रंतंमयं
दारुजंदारुमयंदारुजंदारुमयीदारुजंदारुमयंतेजोमयीमनोमयीवाङ्मयीत्यादिः शुभ्राभिःकृतंशौभ्रं
मक्षिकाभिःकृतंमाक्षिकंतेनप्रकारेणतथायेनप्रकारेणयथाकेनप्रकारेणकथंअनेनएतेनवाप्रकारेणइत्थं
उभाभ्यांप्रकाराभ्यांउभयथासर्वैप्रकारैःसर्वथाअन्यथाइत्थंथाएकेनप्रकारेणएकधास्यात्कथंचद्वाभ्यांप्रकारा
भ्यांद्विधाद्वेधाअष्टधानवधादशधाशतधासहस्रधाअयुतधाबहुभिःबहुधाबहुविधाअनेकधातस्मेइति
तदर्थंतत्कृतेयस्मेइतियदर्थंयत्कृतेएतदर्थंएतत्कृतेअमुष्मैअदोर्थंकिमर्थंकिंकृतेतुभ्यमितित्वदर्थंत्वत्
कृतेमह्यमितिमदर्थंमत्कृतेआवाभ्यांयुष्मभ्यमितिवायुष्मदर्थंयुष्मत्कृतेआवाभ्यांअस्मभ्यमितिवाअस्मद
र्थंअस्मत्कृतेस्वस्मैस्वार्थंस्वकृतेगोरर्थंगोधनंकृतेत्वस्मैइतित्वदर्थंतस्मादितितत्तः यस्मादितियतः कुतःइतः

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

अतः परस्मादितिपतः अमुतः त्वतमतः एषतः अस्मतः सर्वतः तस्मिन्निति यत्रः कस्मिन्नि
तिकुत्रः कः कुतः अस्मिन्निति अत्रः एतत्रः तत्रः यत्रः परत्रः एकत्रः इदंत्रः उत्रः अन्यत्रः इतरत्रः सर्वत्रः उभयत्रः इदानीं यस्मि
न् काले यदा यर्हि तस्मिन्काले तदा तदानीं तर्हि कदा कर्हि एतदा एतर्हि अस्मिन्काले इदानीं अधुना एकदा अन्येद्युः काले
ऽन्यदा इतरदा सदा सर्वदा तस्मिन्क्षणे तदाक्षणात् एकदातीतिएकशः। कतिदा नीतिकतिशः अनेकानिअनेकशः। ए
केकशः सर्वशः इतरशः सहत्रशः करणशः क्षणशः अल्पशः आयशः बहुशः भूरिशः अस्मिन्नहनि अद्यपूर्वस्मिन्नहनि पूर्वेद्युः
सद्यः परश्वः विश्वहेद्युः अन्येद्युः उत्तरेद्युः अवरेद्युः अपरेद्युः सर्वेद्युः अस्मिन्नुत्तरेऽहनि अद्यपूर्वस्मिन्नहनि पूर्वेद्युः
वैतरेवत्सरे परारिः द्वयोर्मध्येकः कतरः द्वयोर्मध्येकाकतरा द्वयोर्मध्येकिंकतरत् बहूनांमध्येकः कतमः। बहूनांमध्येकाकतमा
बहूनांमध्येकिंकतमत् द्वयोर्मध्येअन्यः अन्यतरः अन्यारत् अन्यतमः। अन्यतरा अन्यतमत् त्वसायत्वदीयः
तस्मायतदीयः यस्मायंयदीयः एतदीयः कस्मायंकीनः तवायंतावकः तावकीनः त्वदीयः ममायंमामकः मामकीनः
मदीयः युवयोर्युष्माकंयायंयोष्माकः योष्माकीनः युष्मदीयः आवयोरस्माकंवायंअस्माकः आस्माकीनः अस्मदी
यः तवेयंतावकीतावकीनात्वदीया तवेदंतावकम् तावकीनं त्वदीयम् स्वस्यायम् स्वीयश्चकस्वकीयः आत्मनो
मेआत्मीयः परकीयः अस्मदीयः भवतोयंभवदीयः देवदत्तस्यायंदेवदत्तीयः विष्वद्रीचीनः। द्वावस्येदंद्वैवं विलो

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

Jagadguru Kripalu Parishat Research Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

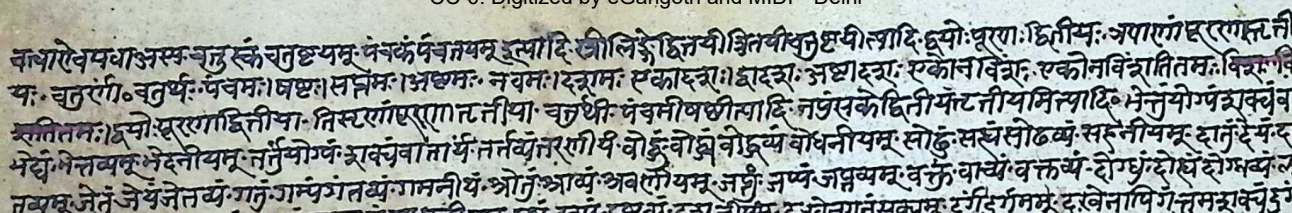

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

ते जिज्ञासन्ते सोजिज्ञासमानः जिज्ञासकः। शुद्धवदाचरति शुद्धायते शुद्धायतेसो शुद्धयमानः कस्मशुद्धायतेसोकस्यशुद्धायमानाः देवा
नंचतिदेवयुङ्। विषयंचतिविषयुङ्। सत्यंचतिसत्यङ्। तिरोंचतितिर्यङ्। अलंकृञ्निराकृञ्प्रजनोत्सवोत्पतोन्मोदरुचपत्रपद्वृतु
वृधुसहचरइलुचु अलंकरोतीत्यलंकर्त्ताअलंकारिअलंकरिष्णुः। निराकरोतीतिनिराकरिष्णुः। जयन्तीतिजन्त्यतिष्णुः। उन्मोदते
उन्मादिष्णुः। रोचतेसो रोचिष्णुः। अपत्रपतेसो अपत्रपिष्णुः। वर्त्ततेसोवर्त्तिष्णुः। वर्धतेसोवर्धिष्णुः। सहतेसो सोढासहिष्णुः। चरती
तिचरंचरिष्णुः। भ्राजतेसो भ्राजिष्णुः। जयतीतिजयन्जेताजिष्णुः। भवतीतिभविता भविष्णुः। धरतीतिधर्ताधरिष्णुः। तिष्ठती
तिष्ठन्स्थाक्नुः स्थायिष्णुः। जानपाद्यायतइतिज्ञानपद्यं क्षत्ताद्यायतइतिक्षत्रम्। पतन्तंपंनामनरकुःतस्माद्यायतइतिपत्रः
श्रीतेनसोमनसेत्यत्र वातेनसहतेवातसमहोक्षवातुल्यः। विश्वंधरतीतिविश्वधृक् पार्श्वयोः। द्वायतेतेपार्श्वद्वयाः। पक्षेद्वयंच
तेसौपक्षद्वयः। गिरेरेतेसोगिरिष्ठाः। हितमिच्छतीतिहितेषी। उदयमभिलषतेसोउदयाभिलाषी। साक्षादीक्षतेसाक्षी। स
र्वानरेतिक्षतीतिसर्वानरस्थः। आत्मानिरमतीतिआत्मारामः। तत्रभवतेतत्रभवान्। अत्रभवानत्रेक्षः। इतिसमासच
क्रंसंपूर्णम् शुभमस्तु॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

Jagannath Bhattarai Collection. Nagarjun-7, Kathmandu, Nepal

This PDF you are browsing is in a series of several scanned documents containing the personal colleciton of Jagannath Bhattarai ji from Kathmandu, Nepal.

CV:

Jagannath Bhattarai
Date of Birth: 31 December 1960
Place of Birth: Kathmandu, Nepal
Address: Nagarjun (Ramkot), Kathmandu

Educational Qualifications
Bachelor of Science (B.Sc.) – Major in Biology
Master's Degree – Sociology & Anthropology
Shastri (Ongoing) – Balmiki Vidyapeeth

Professional Experience
Government School Teacher (Madhyamik Pratham Shreni)
Taught at Secondary Level (Madhyamik)
Taught at Higher Secondary Level (Uchcha Madhyamik)
Served as Head Teacher
Led academic and administrative development
Strengthened institutional performance and student outcomes

Areas of Interest
Sanskrit Vyakaran
Spiritual & Philosophical Studies
Educational Leadership

Digitization by eGangotri Trust
Funding by MIDF, New Delhi